

O budúcnosti SZPB

Jozef Ťažký, podpredseda ÚR SZPB

Začínajúce sa predzjazdové členské schôdze by sa mali sústrediť najmä na budúcnosť SZPB. Činnosť základných organizácií považujem za prvoradú. Klesá počet našich členov, teraz medzi dvoma zjazdmi z vyše 24-tisíc na vyše 18-tisíc. A vysoký priemerný vek to zhorší. Musíme byť vynaliezaví v hľadaní foriem, ako interpretovať odkaz SNP v súčasnosti. Najmä pre narastajúce tendencie revízie výsledkov 2. svetovej vojny a snahy spoločenský a dejinný význam SNP znehodnotiť.

Zachovajme si „určitý odstup od mocenskej politiky“. Mám na mysli princíp Vianočnej dohody z roku 1943, keď v záujme záchrany národa pred nacistickým Nemeckom našli spoločnú reč všetky politické strany, hoci mali až protichodné záujmy a programy. Toto bolo predmetom diskusií vo Zväze slovenských partizánov už v roku 1947. Jedným z protagonistov tohto prístupu bol aj významný partizánsky veliteľ Viliam Žingor. Poukazujem na to, lebo sa nachádzame s odstupom času v podobných situáciách. Vyskytujú sa otázky opodstatnenosti existencie SZPB ako organizácie. Sú známe výpady niektorých poslancov NR SR i vládných činiteľov proti nám.

Nemá zmysel, aby sme sa v SZPB stranícky politizovali. Okrem iného to má dopad na výšku finančnej podpory od štátu. Organizácia našej veľkosti, štruktúry, tradície a doterajších foriem práce sa bez tejto podpory nezaobíde. Neznamená to byť v predklone pred vládou, veď ani nie sme. Zákonné pravidlá na súčinnosť jestvujú, treba ich rešpektovať a dodržiavať. Aj zo strany vlády.

Našou prioritou musí byť, aby sme boli akceptovanou spoločenskou silou vybudovanou na reálnom boji s fašizmom v minulosti. Byť schopní súperiť s jeho novými podobami a formami v súčasnosti. Podmienky sa menia, princípy, za ktoré národ v SNP a počas 2. svetovej vojny trpel však zostali.

Je potrebné zmodernizovať komunikáciu vo vnútri organizácie. Rozhodujúci sú najmä oblastní predsedovia a tajomníci. Zdola nahor a zhora nadol, ako sa hovorí. Je toho mnoho, čo treba robiť efektívnejšie bez zbytočných urgencií.

Bez našich novín si neviem predstaviť SZPB najmenej budúcich 5, možno až 10 rokov. Vzájomným prepojením tlačenej podoby a elektronickej formy určite rozšírime dosah, lebo s dnešným odberom Bojovníka nemôžeme byť spokojní. Samozrejmosťou sú pre mňa a verím, že postupne pre mnohých členov SZPB budú, elektronickej formy informovania o našej práci a aktivitách. Už máme pozitívne skúsenosti.

Bez medzinárodnej spolupráce by sme boli v dnešnej dobe stratení. Zaslúži si napriek určitým pozitívam vyššiu intenzitu. Existujú na to možnosti, treba ich však rozumne využívať. Existujúce vzťahy, dohody, memorandá a zmluvy so stranami a organizáciami na Slovensku a v zahraničí potvrdzujú, že SZPB je rešpektovanou spoločenskou organizáciou. Je nevyhnutné ich zveľaďovať a naďalej rozvíjať.

V januári 1943 Heliodor Píka odovzdal v Buzuluku pred odchodom na front pplk. Ludvíkovi Svobodovi bojovú zástavu 1. čs. samostatného poľného práporu v ZSSR.

Ako sa formoval antifašistický blok II

Stanislav Mičev, historik

Foto: archív redakcie

Vojenské ústredie ilegálnej SNR (VÚ) zohralo nezastupiteľnú úlohu pri vypracovaní plánu na ozbrojené vystúpenie. Podľa neho sa mala budovať odbojová sieť v jednotlivých vojenských útvaroch a posádkach a koordinovať celá akcia s Červenou armádou na východnom fronte.

Východoslovenská armáda ako rozhodujúci článok plánu, na ktorom závisel úspech ozbrojeného vystúpenia, mala v súčinnosti s ČA uvoľniť karpatské priesmyky a prepustiť sovietske jednotky na naše územie. Úlohou zápoľnej armády bolo zabezpečiť priestor stredného Slovenska a po plánovanej mobilizácii a doplnení svojho

stavu spojiť sa s dvoma východoslovenskými divíziami a dokončiť spolu s ČA porážku nemeckých jednotiek.

Chyby plánu VÚ

Paralelne s týmto plánom pripravoval vojenskú akciu aj minister obrany Ferdinand Čatloš, ktorý v predstihu sformoval a postupne zasadiť jed-

notky vznikajúcej Východoslovenskej armády do obranných postavení v Karpatoch pod falošným heslom „proti sovietskej invázii“ tak, aby obranu na našej strane pohoria nedržali maďarské či nemecké vojská.

Čs. minister národnej obrany v Londýne Sergěj Ingr kriticky zhodnotil plán VÚ, najmä to, že sa nedoclenilo reálne jestvujúce nebezpečenstvo aktivizovania nemeckej menšiny na Slovensku. Podľa neho v tomto dokumente absentovala alternatíva prechodu celej povstaleckej armády na partizánsky spôsob boja do hôr.

(Pokračovanie na str. 7)

S potomkami hrdinov Veľkej vlasteneckej vojny

Martin Krno, Užhorod

Foto: Ján Rohár

„Prezident Putin sa tiež narodil v Leningrade,“ povedala nám pri udeľovaní vyznamenania ÚR SZPB 11. októbra v Užhorode Alexandra Smotrickaja, ktorá ako dievča prežila blokádu mesta na Neve. „Pravdaže, až po tej strašnej vojne. Zrejme o nej toho veľa nevie, inak by teraz nevedel vojenskú agresiu proti Ukrajine.“

V marci tohto roku sa zrodila v Bratislave myšlienka, aby sme podporili

partnerov z ťažko skúšanej Ukrajiny. Finančná zbierka pre ústredie Všeukrajinského zväzu vojnových veteránov (VZVV) v Kyjeve sa ukázala byť takpovediac na dlhé lakte.

Nápad a nezištní sponzori

Preto náš kolega Braňo Balogh oslovil Oblastný výbor VZVV na Zakarpatsku, s ktorými máme tesnejšie kontakty, aby nám vytypoval aktívnych členov, ktorí by pomoc najviac potrebovali. Sponzorom sa stal z vlastného vrečka šéfredaktor Bojovníka Braňo Ondruš.

Pridal sa k nemu honorárny konzul Ukrajiny na Slovensku Stanislav Obický, ktorý najlepšie vie, čo by ukrajinskí veteráni najviac uvítali. Zabezpečil nám z vlastných peňazí bezproblémovú cestu do Užhorodu a tam slávnostný obed. Ešte predtým predsedníctvo ÚR SZPB schválilo šiestim priateľom z Ukrajiny zväzové vyznamenania a čestné uznanie.

Predpoludním nás prekvapil na výpadovke za Vyšným Nemeckým absolútny pokoj, na hranici nijaké rady. Bolo dva dni po masívnych raketových útokoch ruských síl proti mnohým ukrajinským mestám.

(Pokračovanie na str. 3)

K pamätníku Gudernu o krok bližšie

Artur Bekmatov

Krajské zastupiteľstvo v Nitre ešte pred voľbami podporilo petíciu, aby sa v Nitre obnovil pamätník antifašistického bojovníka Eugena Gudernu. Ako už Bojovník písal, petíciu podporilo 1047 signatárov. Z 54 krajských poslancov bolo na hlasovaní prítomných 40, z nich 27 hlasovalo za, proti nehlasoval nikto, zdržali sa 5 a 8 poslanci nehlasovali.

V septembri sa petičný výbor stretol s vedením kraja a zainteresovaných krajských inštitúcií. Hoci chcu vyhovieť petícii, bude potrebné vyriešiť niekoľko otázok. Napríklad, na ktorej budove bude tabuľa umiestnená, v akej podobe a taktiež jej opravu.

Hľadáme vhodné riešenie

Keď totiž v roku 1991 pamätnú tabuľu zosadzovali z budovy, ktorá sa reštitúciou vrátila piaristom, neodborný prístup spô-

sobil oddelenie busty od samotnej tabule. Opravu kraj odhadol na päť tisíc eur.

Petičný výbor navrhuje umiestnenie na budove vo vlastníctve samosprávneho kraja, aby bol celý proces čo najmenej komplikovaný. Pôvodná tabuľa je dielom Tibora Bártfaya a podľa vedenia Ponitrianskeho múzea, ktoré je jej vlastníkom, je pamätník zároveň umeleckým dielom, ktoré si vyžaduje špeciálnu starostlivosť. Čo by po umiestnení na fasádu budovy mohlo byť komplikované. Pozitívom petície je už len to, že sa môže pripravovať konzervácia poškodeného diela, ktoré tridsať rokov stálo v depozitári bez povšimnutia.

Kraj by mohol zhotoviť repliku, čím sa povinnosti spojené so zabezpečením umeleckého diela zmenšia.

Krivda trvajúca dekády

V každom prípade sme bližšie k návratu spomienky na mladého antifašistu do myslí Nitrančanov.

Vyššie 1000 podpisov za tri mesiace do-

Petičný výbor zvolil nápaditú propagáciu už od samého začiatku.

foto: autor

kazuje, že obyvatelia takýto zámer vítajú. Treba poďakovať oblasťným výborom SZPB v Nitrianskom kraji, že so zberom podpisov aktívne pomohli.

Eugen Guderna zomrel ako 24-ročný v koncentračnom tábore Mauthausen. Od roku 1939 sa v jeho byte tlačil časopis Mor ho!. Organizoval ilegálne mládežnícke hnutie. Prakticky ihneď po tom ako Nemecko a ľudácky slovácký štát napadli Sovietsky zväz začal Guderna vyvíjať ešte aktívnejšiu ilegálnu činnosť zameranú najmä na sabotáže, zhromažďovanie zbraní a zakladanie ozbrojených oddielov. V januári 1942 ho však odhalili a odsúdili na päť rokov.

Zomrel po mučení

Aj keď boli dlhé roky okolností Gudernovej smrti nejasné – nevedelo sa, či zomrel pri nálete na nemecký transport alebo až v Mauthausene – počas zberu podpisov sme sa spojili s jeho rodinou, ktorá stále žije v Nitre. Tak sme zistili, že Eugen nálet prežil a zomrel až na následky mučenia v tábore.

Aktuálne udalosti dokazujú, že rôzne formy neznašanlivosti v našej spoločnosti môžu narásť do obudných rozmerov. Najmä v mysliach mladých. Preto je dôležité, aby sme ich viedli nielen k humanizmu a tolerancii, ale najmä, aby sme im ukazovali príklady hodné nasledovania. Ideálne z ich okolia, čo posilní ich vzťah k miestu, kde žijú.

Príklad mladým

Jedným z mála takých pozitívnych príkladov v Nitre je práve Eugen Guderna, ktorý sa už v 18 rokoch zapojil do protifašistického odboja. Ako mnoho ďalších mladých – veriac v spravodlivejšie usporiadanie sveta – vstúpil do komunistickej strany. Na vývoj u nás po roku 1948 však žiaden vplyv mať nemohol.

Po novembri 1989 sa k mnohým ľudom a osobnostiam spoločnosť zachovala, žiaľ, nespravodlivo. Aj k Eugenovi Gudernovi. Verím, že naša petícia dokáže, že po 30 rokoch sme ako spoločnosť dozreli dostatočne na to, aby sme takéto krivdy napravili.

Aktívni mladí antifašisti sú prísľubom pre budúcnosť SZPB. Z antifašistického výstupu na Zobor.

foto: Artur Bekmatov

Umelci nášho zväzu bilancovali

Ján Rohár

V rámci príprav na XVIII. zjazd SZPB sa po celom Slovensku usku- točujú výročné členské schôdze jeho základných organizácií. Medzi prvými v Bratislave bilancovali 26. októbra členovia Klubu umelcov, spisovateľov a historikov združení pri Ústrednej rade SZPB. Privítali medzi sebou predsedu Pavla Sečkára, tajomníka ÚR Viliama Longauera, tajomníčku OblV BA Katarínu Frišovú, ako aj tajomníka Matice slovenskej Petra Schvantnera.

V slávnostnej časti zasadnutia odovzdal Pavol Sečkárek akad. sochárovi Alexandrovi Vikovi Medailu M. R. Štefánika 1. st., ktoré v čase pobytu umelca na lieče-

ni prevzal jeho syn Daniel. Obdobné vyznamenanie 2. stupňa si osobne prevzal akad. maliar Stanislav Harangozó. Prítomní prerokovali a aklamačne schvá-

lili žiadosti Evy Márie Chalupovej, Petra Michalicu, Josefa Šarmana, Emila Semanca a Daniela Viku o členstvo v SZPB.

Angažujú sa najmä ako tvorcovia

V úvodnej správe VČS predsedu klubu Jozef Leikert povedal, že ich zoskupenie je špecifické. „Veľmi nepolitizujeme, ani sa nezapájame do politiky, hoci svoje postrehy a názory na dia- nie okolo nás vyjadrujeme na

našich stretnutiach,“ zdôraznil. „Isto, mohli by sme byť aktívnejší, vypisovať či podpisovať kdejaké petície, organizovať protestné akcie. Našou angažovanosťou je však najmä umelecká tvorba a tej sa plne venujeme.“

Členovia sa oficiálne stretávajú dva-tri razy do roka, no počas pandémie Covidu sa ich činnosť značne obmedzila. Ako umelci sa však stretávajú na vernisážach, prezentáciách kníh, konferenciách, alebo sa zídu menej formálne pri káve a diskutujú väčšinou o umení, ktoré aktív-

ne tvoria. Najlepšie sa im darí vo výtvarnej činnosti, konkrétne v organizovaní výstav s protivojnovou tematikou.

Zorganizovali celý rad výstav

Zasluhou tajomníka klubu Ladislava Skraka sa konalo niekoľko reprezentačných výstav, napr. k 100. výročiu vzniku ČSR v Dvorane ministerstva kultúry pod názvom *Súžitie a hodnoty dvoch národov a kultúr*, prezentáciu diel Oresta Dubaya v Modre k storočnici tohto významného umelca. (Pokračovanie na str. 11)

Najprv si pomôžeme sami

Jozef Mravík, predseda ZO SZPB v Partizánskom

Nadchádzajúce predzjazdové obdobie bude príležitosťou bilancovať a na základe toho aj plánovať budúcnosť našej činnosti i zväzu ako celku. Nemôžeme obísť ani finančnú situáciu, v ktorej sa nachádzame. Za základnú zásadu považujem, že nemôžeme očakávať pomoc od druhých, ak si v prvom rade sami nepomôžeme a nepodporíme vlastné riešenia zložitej finančnej situácie.

Výbor našej ZO už 5. júna 2021 (pred rokom a pol) podporil zvýšenie hodnoty členskej známky na 5€. Uvedomelost' a úcta SZPB patrí k základným hodnotám členstva, ku ktorým musíme viesť nielen seba, ale i našu mládež a študentov.

Vedenie má rozhodnúť

Zaiste určitým podielovým riešením je zvýšenie počtu členskej základne, k čomu musíme podriadiť na všetkých stupňoch SZPB úsilie a záujmy.

Podľa môjho názoru však ÚR SZPB

nemá robiť dotazy či nebudaj anketu o zvýšení hodnoty členskej známky na 5€, predplatného za Bojovník na 1€ a ceny Ročenky na 3€. Stanovy SZPB jej umožňujú schvaľovať výšku členských príspevkov a výšku dotácie na jedného člena pre oblasťné organizácie SZPB. Nemyslím si, že pre zvýšenie členského príspevku a predplatného Bojovníka a Ročenky by mali byť nejaké zábrany v Predsedníctve a neposledne v ÚR SZPB. Veď sa pozrime na situáciu a spôsob fungovania iných občianskych združení a verejnoprávnych organizácií.

Schváľme zjazdovú známku

Preto nie je potrebné, aby sme na vý-

ročných členských schôdzach ZO a oblastných výboroch SZPB schvaľovali takéto zámer. Možnože by pomohol i kompromis pre najstarších členov v základni organizácií, ak by sa zvýšenie členského príspevku vzťahovalo len na členov do 80 (či 85) rokov, nad túto vekovú hranicu by príspevok zostal úrovni 3€ a členom nad 90 rokov by členské bolo odpustené.

Poznamenávam v tejto súvislosti, že OblV SZPB v Prievidzi na svojom zasadnutí rozšírenom o predsedov ZO SZPB jednomyseľne 9. augusta 2022 podporil a uznesením schválil zjazdovú známku vo výške 1€.

S potomkami hrdinov Veľkej vlasteneckej vojny

(Dokončenie zo str. 1)

Na administratívne centrum Zakarpatskej oblasti ich síce nenamierili, no zasiahnuté ciele – Lvov a Ivano-Frankovsk nie sú až tak ďaleko...

„Na ceľej Ukrajine, vrátane Užhorodu, dnes ráno vyhlásili letecký poplach,“ vysvetľuje nám podnikateľ, ale, ako sme zistili, najmä ľudomil a štedrý donátor jedného podujatia, Obický. Jeho auto s diplomatickou značkou dostalo zelenú na hraničnom priecho-
de, u colníkov aj v pustých uliciach mesta. Akurát dohodnutá reštaurácia Venezia na brehu rieky Uh vyzerala beznádejne zavretá. Po niekoľkých telefonátoch nás však potichu pustili dnu. Našťastie na poludnie poplach odtrúbili, ulice a námestia sa zaplnili dopravou a o nedlho sa objavili štyria zo šiestich vytypovaných aktivistov VZVV.

O strastiplnej blokáde Leningradu

Najväčšiu pozornosť púta-
la 91-ročná Alexandra Alexandrovna Smotrickaja. S matkou na vlastnej koži pocítili, čo je to totálna, dlhodobá blokáda. Iba ony dve zo 17-člennej rodiny sa dočkali oslobodenia. Otec padol pri obrane Leningradu, obaja bratia zomreli od hladu a zimy. Sásenka ako desaťročná roznášala v obvode, kde bývali, potrebné veci, šatstvo, hygienické pomôcky, potraviny. Napísala o tom knižku, ktorá vyšla v Užhorode.

Na jar 1942 ju aj mamou presunuli do Mineralnych Vod, ale keď Nemci postupovali na Kaukaz, evakovali ich do Kazane. Tam zažívali ďalšie útrapy vojny. Po nej sa presťahovali na Zakarpatsko. Až donedávna sa angažovala v združení veteránov, prednášala žiakom najmä na spomienkových podujatiach o leningradskej blokáde.

Vyznamenania za obetavosť

Alexandra Alexandrovna si vzdychla. Už pochovala syna, pred štyrmi rokmi začala slep-

núť, ale bojového ducha ne-stráca.

Rodáčke z Leningradu ude-
lil SZPB Medailu M. R. Štefáni-
ka II. stupňa ako morálne oce-
nenie jej aktivít pri odovzdávaní
poznatkov mladej generácii
o hrôzach 2. svetovej vojny. Me-
dailu Za obetavú prácu II. stup-
ňa dostal 83-ročný Nikolaj Fjo-
dorovičov Syrovatský za celo-
životný prínos pre rozvoj vzájom-
ných vzťahov s členmi SZPB.

Okrem prípravy spoločných
podujatí sa archívnym výskumom
podieľal na prehľbovaní
vedomostí o živote vojnových
veteránov zo Zakarpatska a na
hľadaní miest posledného od-
počinku červenoarmejcov, ktorí
padli pri oslobodzovaní Slove-
nska. Jeho otec zahynul na Dar-
govskom priesmyku a leží na
cintoríne ČA v Michalovciach. Žiaľ,
syn sa zo zdravotných dô-
vodov nemohol na našom pod-
ujatí zúčastniť.

Čestné uznania a pozdravné listy

Obdobné ocenenie III. stup-
ňa si prevzal 61-ročný Vladi-
mir Nikolajevič Aleksij. Jeho

Čestné uznanie ÚR SZPB patrí aj Sergejovi L. Kadočnikovi, synovi účastníka VVV a mierového aktivistu v Užhorode.

otca Nikolaja Iljiča v roku 1942
uväznili horthyovskí fašisti na
rodnom Zakarpatsku ako ile-
gálneho pracovníka, mučili ho
a iba šťastnou zhodou okolnos-
tí unikol trestu smrti. Syn ako
dlhoročný funkcionár oblastnej
organizácie VZVV nechýbal pri
usporadúvaní tradičných pri-
ateľských stretnutí so Slovákmi

Úvodné slovo predniesol aktivista SZPB na východnom Slovensku, dlhoročný novinár Vladimír Mezencev.

na hraničnom prechode Vyšné
Nemecké. Tiež sa venoval star-
ostlivosťou o žijúcich vojnových
veteránov a o hroby bojovníkov
Veľkej vlasteneckej vojny.

S udržiavaním pietnych miest
a prípravou besied na školách
v Užhorode, Berehove, Chus-
te či Rachive Alexijovi pomá-
ha manželka Natalia Vasiljev-
na. Jej matku Raisu Semjonov-
nu Košel'u s rodinou evakuo-
vali na jar 1942 z Leningra-

dväz už 25. februára 2022 od-
súdilo ozbrojený voluntarizmus
Kreml'a voči Ukrajine, čo vyvo-
lalo medzi hosťami súhlasné pri-
kyvovanie. S vďakou tiež prija-
li stanovisko, že sme jedine za
mierové riešenie konfliktov me-
dzi všetkými štátmi sveta a oso-
bitne slovanskými národmi.“

Každý ocenený si prevzal aj
košík na Ukrajinu s „úzkopro-
filovým“ potravinárskym a hy-
gienickým tovarom.

Spoločné problémy

Od roku 2014 sa udržiava-
nie pamiatok na Veľkú vlaste-
neckú vojnu u našich východ-
ných susedov radikálne zhorši-
lo. Aj v prospech extrémistick-
ých skupín, vrátane banderov-
cov, ktoré sa pre boj za národnú
suverenitu v prvej polovici mi-
nulého storočia neštítali kolabo-
rovať s nemeckými okupantmi.

Pomníky ČA sa stávajú ter-
čom vandalov a ozajstní vojno-
ví veteráni sa ocitli mimo pozor-
nosti médií i finančných dotácií
štátu. Prítomných sme ubezpe-
čili, že na Slovensku majú pri-
ateľov, ktorí chápu ich problémy
a v rámci svojich možností im
pomôžu. Všetci zatlieskali náš-
mu presvedčeniu, že sa na bu-
dúce stretneme v mieri.

Spomienky na Leningrad

Na naše naliehanie Alexandra
A. Smotrickaja vykreslila viaceré
detaily príbehov, ktoré otriasli
dušou predčasne dospievajúce-

ho dieťaťa v krvácajúcom, no ne-
poddajnom Leningrade.

„Mrazy tam bežne dosaho-
vali vyše 40 stupňov, no nema-
li sme čím poriadne kúriť, čo
jest'. Pritom denne sa tam odo-
hrávali ukrutné boje, bombardov-
vanie. Aj keď sme 17. marca
1942 s mamičkou prechádzali
po zamrznutej hladine Lado-
žského jazera, jedinej ceste ži-
vota z obohaného Leningradu,
na evakuantov padali bomby.
Celé nákladné autá sa aj s ľud-
mi prepádali pod ľad.“

Na svoje rodisko však nedá do-
pustiť. „Je to najkrajšie mesto
na svete, aj preto ho chcel Hitler
zrovnať so zemou a jeho obyva-
teľov akoby spláchnuť do mora.“

Ostáva nám iba optimizmus

Ako môže ktosi po 80 rokoch
raketami ostreľovať celé mestá,
vrátane civilných cieľov? Et-
nická Ruska vyriekla na začiat-
ku reportáže spomínané vážne
slová na adresu ruského prezi-
denta. Rodáka z Leningradu,
ktorý asi nepozorne počúval
svojich rodičov a starých rodi-
čov, keď mu rozprávali šokujú-
ce zážitky z blokády.

„Mnohí teraz uvažujú, či sú-
časnú vojnu vyhráme,“ zakon-
čila svoju reč Alexandra Ale-
xandrovna už ako občianka
Ukrajiny, „ale ja si myslím, že
vyhráme! My zvíťazíme, my po-
bedim, my pobedim!“ Zdá sa,
že už len pre tieto slová sa opla-
tilo cestovať do Užhorodu.

Rodená Leningradčanka Alexandra A. Smotrickaja v rozhovore pre zakarpatskú regionálnu televíziu, vpravo redaktor TV JOJ Milan Dančo.

Obetavý podporovateľ SZPB

Ján Rohár

Špeciálne poďakovanie za bezproblémové zorganizovanie a priebeh celej našej cesty do Užhorodu patrí nášmu šoférovi a spoluorganizátorovi – honorárnemu konzulovi Ukrajiny na Slovensku Stanislavovi Obickému. Bez jeho osobného angažovania by bola podobná cesta len veľmi ťažko predstaviteľná.

Na Ukrajine pôsobí už 30 rokov a vďaka svojim aktivitám je známy v celom slovensko-ukrajinskom pohraničí. Našej delegácii sa osobne venoval a zabezpečil nám maximálne pohodlie. Vybavil aj prítomnosť slovenskej a ukrajinskej televízie a sám zaplatil slávnostný obed v užhorodskej reštaurácii.

(Pokračovanie na str. 10)

Vojna je hrozná, ale schopnosť obet

Branislav Balogh

Foto: archív Tomáša Bojara

V minulom čísle sme Vám predstavili pútavý dokumentárny film o československých vojnových hrdinoch Františkovi Fajtlovi a Filipovi Jánskom. Dnes vám prinášame exkluzívny rozhovor s jeho režisérom Tomášom Bojarom.

Hrdinstvo bojovníkov proti fašizmu považuje Tomáš Bojar za inšpiratívne i dnes.

Pán Bojar, aký bol vzťah vašej rodiny k národnému boju za oslobodenie?

Môj dedko počas vojny pôsobil u talianskych partizánov, následne sa dobrodružným spôsobom dostal do Veľkej Británie. Nastúpil ku Kráľovskému letectvu, no pre vrodenú očnú vadu nemohol byť letcom a priamo sa zúčastňovať na leteckých bojoch. Pôsobil, až do konca vojny ako meteorológ.

Vyvolal vo vás záujem o históriu?

Keď som bol malý, všeličo mi rozprával a mňa to pohltilo. Zážitkom, ktorý ma veľmi ovplyvnil bol pre mňa moment, keď mi dedko dal knihu Františka Fajtla *Létal jsem s Třistatřináctkou*. Tá kniha ma spolu s knihou Filipa Jánského *Nebeští jezci* nadchla a tam sa zrodil môj záujem o históriu.

Kedy vo vás vzkĺčila idea spracovať túto tému a prečo ste zvolili práve túto formu autentických dokumentárnych záberov?

Témy si nevyberám, oni si vyberajú mňa v zmysle, že človek musí jednoznačne a silno pocítiť, že je niečo vo vzduchu a on nie je ten zvrchovaný tvor-

ca, ale skôr ten, kto niečo tvorí. Tak to ja vnímam. Necítim sa byť suverénnym autorom, ktorý si povie: Teraz sa idem venovať migrácii. Tak to skrátka nie je. V zásade, aj keď sa táto téma od iných tém mojich filmov líši, tak pre mňa to bol rovnaký impulz. Niečo som pred sebou videl a usiloval som sa to stopovať.

A čo to znamenalo v tomto konkrétnom prípade?

Pokiaľ sa rozprávame o filmovej forme, ja som spočiatku v spolupráci so strihačom Šimonom Špidlou, spoluautorom filmu dospel k tomu, že táto zmiešaná civilná forma, v ktorej veľkú úlohu má vnútorný hlas, bude pre tento druh filmového rozprávania najvhodnejší.

Kolko archívov ste navštívili a aký výskum podmieňoval vznik vášho diela?

Prvých deväť mesiacov som študoval odhadom pätnásť Fajtlových kníh. Vypisoval som si pasáže, začal som vytvárať koláže textov a napísal asi stostranovú osnovu toho príbehu. Paralelne so štúdiom kníh som sa najprv v Národnom filmovom archíve v Prahe, následne

asi v trinástich filmových archívoch vo Veľkej Británii, Francúzsku, Rusku, Nemecku, Poľsku, Slovensku a aj v archíve Getty Images v USA paralelne s textami kníh vnáral do audiovizuálneho a vizuálneho materiálu. V súčasnosti boli dva roky práce, no ja by som slovo práca nepoužíval. V prvom rade to bola radosť od začiatku až do konca.

Vytvárali ste film s konkrétnym zámerom?

Pokiaľ sa film využije napríklad v školách, budem len rád, pretože sa tam dvaja vojnoví hrdinovia exponujú ako dvaja uveriteľní ľudia. To vari môže školskému publiku sprostredkovať niečo, čo k nim bežne spoza katedry nedoľahne. Alebo naopak zistíme, že pre dnešnú Tik-Tokovú (*Tik-Tok je sociálna sieť na internete, kde užívatelia zdieľajú krátke skeče a videá v trvaní niekoľkých minút, pozn. autora*) je príliš zdĺhavé sledovať vyše hodinový dokumentárny film. Som zvyknutý,

hanej doslovnosti a explicitnosti, prostredníctvom konfigurácie filmových scén sprostredkovať ľuďom a divákovi pocit a presvedčenie, ku ktorému by v ideálnom prípade mali dospieť sami. Ten film nie je vytvorený tak, aby ich viedol za ruky, ale sprostredkoval im presvedčenie, že v ľudskom živote sú chvíle, keď je potrebné sa rázne postaviť agresorovi a vzdorovať mu.

Takže nie ste stúpencom pacifizmu?

Vážim si Leva N. Tolstého, vážim si Mahátmu Gándhího, vážim si Petra Chelčického, to boli úctyhodní muži, no ich základná pacifistická myšlienka podľa mňa bola zavádzajúca. Konkrétna realita života nám ukazuje, že zlu treba odpovedať jazykom, ktorému ako jedinému rozumie. Tým je jeho vlastný jazyk a Jánsky a Fajtl toho boli schopní a robili to s bravúrnou samozrejmosťou. Boli schopní obetovať sa, riskovali svoje životy. Pre mňa to bola veľká téma dávno pred začiat-

na provokovať, ako sa k Rusku škaredo správali. Nech si to ale Ukrajinci s Rusmi vybavajú sami, my sa do toho nestarajme, skúsme sa s Putinom pragmaticky dohodnúť. Je to v nejakom ohľade veľmi podobné s tým, čo zaznievalo v západnej Európe v roku 1938. Pozrite, ako sa tí Čechoslováci škaredo správajú voči Sudetským Nemcom, nedráždia príliš svojím správaním Hitlera? Nemali by sme sa s Hitlerom snažiť rozumne dohodnúť? Ja skrátka analógiu vidím.

Druhá rovina je, že každá vojna je hrozná a prináša so sebou nesmiernu dávku utrpenia a zmaru, čo je vo filme dobre vidno, že človek začne byť po čase navený a nemôže dlhodobo tú záťaž znášať. V prípade Fajtla a Jánskeho príchod únavy trval pomerne dlho, no my ani v poriadnej vojne sami nie sme, ale únava z neďalekého konfliktu sa dostavila už po niekoľkých mesiacoch. Spoločnosť je skrátka slabšia, menej koherentná. Po prvotnom

Pohľad do kokpitu československých lietadiel vo Veľkej Británii.

že môj zámer pri tvorbe sa čisto líši od interpretácie a prijatia mojich diel divákmi...

...pán režisér, trochu sa odchýľujete od mojej otázky.

Nechcem vám uhýbať od odpovede. Keďže sa váš časopis Bojovník primárne venuje protifašistickému odboju, zámer bol veľmi nenásilnou, organickou formou, cestou bez nejakej pre-

kom vojny na Ukrajine so snahou ukázať, že sú situácie, keď vojna môže byť spravodlivá a odpor môže byť spravodlivý. Sila tohto príkladu ľudí, ktorí sa tým riadili, môže byť inšpiratívna.

Bude sa v situácii agresie voči Ukrajine (výraz prijatý rezolúciou mimoriadneho zasadnutia Valného zhromaždenia OSN č. 11/1 z 2. 3. 2022) vysvetľovať práve v súvislosti s konfliktom, ktorý sa v Európe objavil naposledy pred 77 rokmi?

Historické analógie sú vždy veľmi citlivé a človek musí byť opatrný pri ich používaní. No práve v tomto prípade nejaké analógie vidím. V prvom rade rovnako ako pred 80 rokmi u nás v ČR, ako aj u nás na Slovensku hádam ešte vo väčšej miere, hlasy appeasementu (uzmierovanie protivníka ústupkami) v zmysle hesiel: Ukrajinci predsa nemali Puti-

vzopátiť sme už v lete, respektíve pri hrozbe plynovej a energetickej kríze videli jej únavu. V tomto kontexte mi pripadá Fajtl a Jánskeho nezlomnosť nesmierne cenná, obdivuhodná a inšpiratívna.

Bolo vašim zámerom ukázať antagonické charaktery oboch hrdinov?

Sú to v istom ohľade „kontra-charaktery“, Husman (pôvodné meno Jánskeho) mal v sebe niečo huncútskeho, v najlepšom slova zmysle beľarskeho. Asi musíte byť šibal, aby ste sa v 17 rokoch rozhodli utiecť pred Nemcami z Protektorátu cez Nemecko, a aby ste podnikli také dobrodružstvo. Nemáte toľko zábran a vydáte sa na odyseu Európou bez pohľadu vľavo a vpravo. Práve vaša bezstarostnosť vám to umožní zažiť. František Fajtl bol v tomto ohľade rozvážnejší, zodpovednejší typ, bol o desaťročie star-

Režisér Tomáš Bojar (štvrtý zľava) s tímom tvorcov na slovenskej premiére filmu *Let domov*.

foto: autor

ty a nezlomná odvaha obdivuhodná

Tomáš Bojar spolupracoval aj s mladou režisérkou Adélou Komrzý.

ší. Dvaja rozprávači sa vzájomne dopĺňajú, no to najzákladnejšie – schopnosť prinášať žertvu v mene slobody, riskovať vlastný život, no zároveň sa nevyvyšovať a zostať ľudský, vtipný a zostať priateľský – to bolo vlastné im obom. Áno, bol medzi nimi rozdiel, no najpodstatnejšou je spoločná kvalita ich oboch.

Kedže na univerzite ste kedysi obhájili dizertáciu o teoretikovi trestného práva 18. storočia Cesare Beccariovi, ako ste sa dívali na zlovôľu socialistickej diktatúry, ktorá sa k vlastencom vrátane Fajtla zachovala tak, ako sa zachovala?

Povedal by som to nasledujúcim spôsobom. Ten film je kondenzátom veľmi živej a živorodej skúsenosti. Na pojmovej úrovni som, sťa čitateľ Hany Arendtovej a jej diela Pôvod totalitarizmu, nenarazil na niečo prevratne nové. Vždy som vedel, aký nesmierne krehký je mierový poriadok, čo vi-

díme dnes v priamom prenose, ako sa môže prepadnúť do nejakej novej formy totalitarizmu alebo hoci aj do vojny. To bolo niečo, čo som si na čisto teoretickej úrovni uvedomoval. No a práve preto natáčam filmy, lebo vždy je rozdiel o niečo vedieť a niečo zažiť, respektíve precítiť to. Skúsenosť prežitia niečoho je omnoho naliehavejšia, silnejšia a práve to mi sprostredkovali svojimi príbehmi Fajtl a Jánský. Napríklad uvedenie si tej krehkosti nášho bežného mierového života vo mne nesmierne posilnilo. To je tá prvá rovina.

Ale v akých súvislostiach vnímate povojnový osud práve týchto dvoch vojnových hrdinov?

Pokiaľ sa pýtate na tie hrôzy, ktorých boli spomenutí letci nielen svedkami, ale, žiaľ, aj účastníkmi, ja si osobne myslím, že je to jedna z najodpudivejších, najzahanbujúcejších udalostí našich dejín. Tí komunisti, ba nebál by som sa v tom-

to kontexte povedať „komouši“, sa ich báli z dobrých dôvodov. Vedeli, že sú to chlapi, ktorí len tak neuhnú, koniec koncov prisahali vernosť anglickému kráľovi, ako to zaznie aj vo filme. Princiálna lojalita voči demokratickému poriadku Západu v nich bola silná. To boli ľudia, ktorí štyri roky videli, ako funguje britská slobodná spoločnosť, zažili to a následne to vedeli porovnať. Na jednej strane videli slobodu spojenú aj s úctou k pravidlám a mali to v sebe. Ten zločin, ktorí „komouši“ na letcoch spáchali sa, žiaľbohu, nedá nijako odčiniť. Naša spoločnosť sa po roku 1989 aspoň nejakým spôsobom usilovala ten dlh splatiť. Z rozprávania dcéry generála Fajtla viem, že prežíval roky v ČSFR a neskôr v Českej republike s láskou. Dostalo sa mu náležitej pozornosti a úcty, jazdil do škôl, bol ocenený vyznamenaniami. Ľudia mu prejavovali úctu a snád aj rešpekt.

Vnímate aj nejaké krivdy v súčasnosti voči moderným dejinám?

Áno, je nimi paradoxne ten ahistorický pohľad na dejiny. Či už ide o čmáranie po sochách, v Česku máme skúsenosť s pomalovaním sochy Winstona Churchilla, nakoľko podľa kritikov bol v istom ohľade rasista. Alebo napríklad to, že letci vo vojne boli stotožnením istého druhu maskulinity, považujú niektorí ľudia zo súčasnej generácie za nebezpečné, moderne sa to nazýva toxickým. To mi pripadá absolútne nesprávne a ahistorické.

Stretli ste sa s nejakou formou odsúdenia filmu, pre toxickú maskulinitu letcov?

Zatiaľ tých reakcií veľa za mesiac premietania nebolo a publikum ho vyhľadáva so sympatiou k letcom. U nás v Prahe sa socha Churchilla počmárala a je otázkou, či by tie dve slečny, akterky toho vandalizmu boli schopné istej veľkorysosti voči všetkým názorom oboch hrdinov filmu. Tá obava sa netýka konkrétneho filmu, ale vychádza z neja-

mané ako veľmi toxické a niekto by možno povedal až fašistické. To je absurdné, ak by bojovník proti fašizmu dostal túto nálepku napríklad za slová o kradnutí pomarančov na trhu, kde opisuje deti plné chorôb a biedy, ktoré by boli takto dezinterpretované. To sú veci, ktoré si všimam.

Uvažovali ste, že by ste pre budúci odpor tú pasáž vystrihli?

Prirodzene uvažoval, no osobne sa snažím tomu duchu doby

Výsledkom spolupráce s Adélou Komrzý a producentom Jakubom Wagnerom je ocenený film Zkouška umění z roku 2022.

kej mojej skúsenosti, že časť populácie v anglo-americkéj akademickej sfére by slová Františka Fajtla, ktorými opíše realitu trhoviska v Káhire (Fajtl opisuje zanedbaný vzhľad a temperamentnú povahu miestnych na príklade krádeží pomarančov pozn. red.), boli považované za slová bieleho muža, ktorý uplatňuje svoju mocenskú a geopolitickú prevahu. Boli by vni-

vzdorovať. Dosť často sa stretávam s tým, že moje umelecké výstupy neprídu niekomu dostatočne korektné. Nie, že by som bol hrdý, na to, že sa to deje, no ak sa to niekomu javí ako nekorektné, mám čisté svedomie a s ním sa snažím neuhýbať podobnej kritike. Podľa mňa tam nič toxického nie je a jednoducho je to pohľad doby, presnejšie niektorých jej čitateľov.

Vojnoví hrdinovia mali ťažké osudy aj po oslobodení.

Dokumentarista a režisér Tomáš Bojar

(11. 5. 1981, Praha) je synom známeho neurológa profesora Martina Bajara (nar. 1947). Na Univerzite Karlovej vyštudoval politológiu a medzinárodné vzťahy so zameraním na politickú filozofiu na fakulte spoločenských vied (2003), právnickú fakultu (2009) a doktorandské štúdium Aplikovanej etiky absolvoval na fakulte humanitných štúdií (2016).

Najskôr sa venoval redaktorskej, editorskej a publicistickej činnosti. Filmu potom od roku 2003 ako scenárista, režisér, dramaturg a producent, veľkú časť svojej tvorby zasvätil futbalovému fenoménu. S Pavlom Abrahámom založili produkčnú spoločnosť Cinema Arsenal (2010), zameranú najmä na nekomerčnú autorskú produkciu pre kiná a okrajovo pre televíziu.

Za celovečernú sociologicko-lingvistickú sondu hip hopovej scény Česká RAPublika získal na Finále Plzeň 2009 Zlatého leďnáčka a Cenu Pavla Kouteckého. Tú aj za originálnu sociologickú „slučku“ o divákoch, usporiadateľoch a personáli štadiónu pri futbalovom derby Sparta – Slavia pod názvom Dva nula, k tomu Cenu kritikov za najlepšie dokument a zvláštne ocenenie poroty na Medzinárodnom festivale dokumentárnych filmov (MFDF) v Jihlave a oba tituly nominovali na Českého leva. Dokument FC Roma, ktorý režíroval s Rozáliou Kohoutovou, získal Cenu za najlepšie český film na MFDF v Jihlave 2016. Na konte má množstvo ďalších filmových počinov.

Tragický osud Viery Markovičovej-Záturreckej

Ján Bábik, publicista

Foto: archív autora

Prozaička, poetka a dramaticka Viera Markovičová-Záturrecká (narodila sa 26. februára 1910 v Trnave) pochádzala zo starej intelektuálnej rodiny. Jej predkovia boli veľké osobnosti našich dejín a kultúry. Starý otec Matúš Dula významný slovenský politik, signatár Martinskej deklarácie z 30. októbra 1918, pradedo Adolf Peter Záturrecký známy zberateľ slovenských prísloví a porekadiel.

Jej teta Anna Urbančíková sa vydala za dramatika Jozefa Hollého (ich dcérou bola známa výtvarníčka a dramaticka Elena Holéczyová, vnukmi filmový režisér Martin Hollý ml. a český herec Josef Abrhám). Hoci Vieru vychovávali s veľkou láskou, predsa si ťažko nachádzala cestu k rovesníkom. Spôsobovala to telesná chyba, od narodenia krívala, a preto sa jej najdôvernejšou priateľkou stala sestra Anna.

Literárne začiatky nadanej spisovateľky

Od začiatku obklopená významnými postavami kultúrneho života už od det-

U Markovičovcov vznikol dokonca literárny salón, kde sa preberalo nielen kultúrne, ale aj politické dianie. Stretávali sa tu známe osobnosti, o.i. Ján Kostra, Viliam Záborský, Emil Boleslav Lukáč či Ján Smrek.

Viera sa venovala najmä rodine a prispievala do časopisov, najmä *Živeny*, *Elánu*, *Nášho divadla* a *Lidových novín*. Boli to prevažne glosy o koncertoch a filmoch, ponášky na ľudové rozprávky alebo literárno-kritické state o detskej literatúre. V rukopise sa zachovali štúdie o Ludwigovi van Beethovenovi, nemeckom romantizme, Petrovi Bezručovi a o francúzskej národnej hrdinke Jane z Arku.

V protifašistickom odboji

Do šťastných rokov zasiahla druhá svetová vojna. Manžel sa zapojil do protifašistického odboja a podieľal sa na finančnom zabezpečení SNP. S Imrichom Karvašom, Petrom Zaťkom a ďalšími zabezpečil presun peňazí a zlata z Bratislavy na predpokladané povstalecké územie. Po vypuknutí Povstania bol prednostom SNB v Banskej Bystrici a od 5. septembra 1944 poverenikom SNR pre financie (za KSS) spolu s Viliamom Paulinym (za DS), kto-

Viera Markovičová-Záturrecká s dcérami Lubkou a Jankou.

nych časopisoch, v roku 1952 vyšli knižne pod názvom *Skrytí hrdinovia*. V poviedkach približuje heroický boj mnohých neznámych Slovákov za slobodu, no nezamleje ani zbabelosť niektorých ľudí.

Manželove spomienky na koncentračný tábor tiež ovplyvnili viaceré poviedky. Najhodnotnejšou povstaleckou prózou je *Gulometný pás*. Ide o prekrásnu štúdiu ženy, ktorej fašisti brutálne umučili syna, no hľadá i v smrteľne zranenom Nemcovi človeka a zmierni jeho posledné chvíle života.

Rozhodla sa svoj talent vyskúšať aj na dramatických útvaroch. Napísala dve rozhlasové hry *Husle* a *Neoslobodený Jeruzalem*. Po skončení vojny preniesla udalosti SNP i na divadelné dosky. Hra *Za frontom* mala premiéru 28. augusta 1946. Bola to popri Stodolovom diele *Básnik a smrť* jedna z prvých drám o tejto historickej udalosti.

Brutálne 50. roky

V roku 1953 zatkli Karola Markoviča, obvinili ho z vlastizrady. V zinscenovanom procese dostal 4 a pol roka. Komunistickej režim vtedy likvidoval celé rodiny. Oberal ich o základné sociálne práva. Markovičovci prišli o strechu nad hlavou. Násilne ich vyhnali z bytu.

Tragický osud Viery Markovičovej-Záturreckej sa naplnil v Bratislave 1. augusta 1953. Psychicky nevydržala teror, ktorý sa proti nej a jej rodine rozptáľal. O tri roky neskôr jej manžela prepustili na základe

amnestie a až vtedy sa dozvedel o predčasnom skone Viery. V roku 1968 ho rehabilitovali, no o tri roky nastupujúci normalizačný režim toto súdne rozhodnutie zrušil. Až v roku 1990 Karola Markoviča, desať rokov po smrti, úplne rehabilitovali.

Smutné svedectvo doby

Na tragické päťdesiate roky spomínala jeho dcéra Ľubica Droppová, známa etnografka, v Slovenskom rozhlasu roku 1998: „Zostali sme tri deti bez otca, bez matky, bez domova, bez akýchkoľvek finančných prostriedkov... Boli to predovšetkým naši príbuzní, ktorí nám poskytli druhý domov. Bola to maminkina priateľka Zora Jesenská, ktorá sa aj v tých časoch odvážila mať prejav na jej pohrebe. Vtedy povedala:

Tú, s ktorou sa lúčime, tri veci charakterizovali ako človeka aj ako spisovateľku. Citová opravdivosť, morálna vážnosť a sústavná snaha pomáhať životu. Všetky osobné šľachetné vlastnosti Viery Markovičovej-Záturreckej prejavili sa v jej diele. Je rozličného charakteru, ale niet v ňom miesta, kde by zaškrípala chlad a neúprimnosť. Bolo v nej mnoho lásky k ľuďom a hlboký pocit mravnej zodpovednosti.“

Tvorba Markovičovej-Záturreckej patrí k významným dielam povstaleckej umeleckej literatúry. Je o to vzácnejšia, že je autentická a spisovateľka ju napísala bezprostredne po vojne najmä na základe osobných skúseností.

Karol Markovič a filiálka SNB v Banskej Bystrici, ktorú riadil.

stva prejavovala Viera sklon k literatúre. V šestnástich rokoch nabrala odvahu a poslala svoju prvotinu do ženského časopisu *Živena*. Príbeh o psíkovi Trikovi na jej veľké prekvapenie uverejnili.

Po štúdiách na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského sa v roku 1933 vydala za bankového úradníka v Banskej Bystrici Karola Markoviča, neskoršieho riaditeľa filiálky Slovenskej národnej banky (SNB) v tomto meste. Onedlho sa im narodili Ľubka a Janka, tretia – Majka prišla na svet v januári 1945.

Šťastná rodina

Zdalo sa, že život Markovičovej-Záturreckej sa bude uberať priam idylickým smerom. Mala všetko, čo si mladá žena môže želať. Dobrého, pozorného manžela so sľubnou kariérou bankového úradníka, krásne zdravé deti a pekný domček.

reho v novembri 1944 zatkl gestapo a odvieklo do Nemecka, kde zahynul.

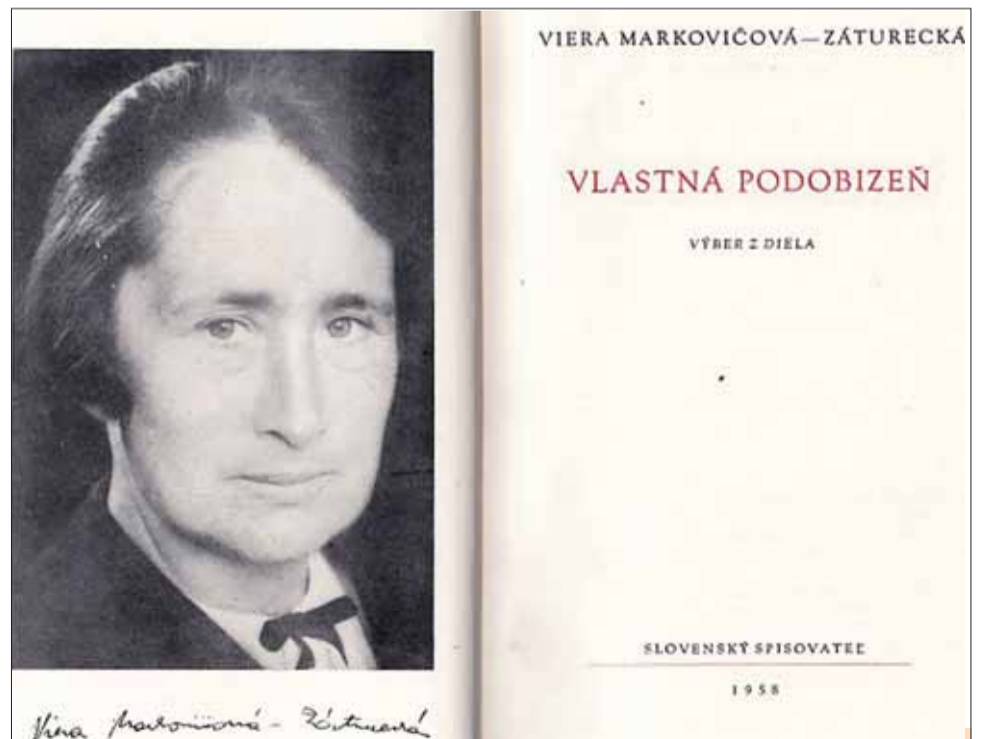
Karol Markovič mal významnú zásluhu na záchrane zlatého pokladu Slovenskej republiky. Po potlačení SNP ho väznili v Banskej Bystrici a vo februári 1945 previezli v rámci prvého z piatich transportov politických väzňov zo Slovenska do koncentračného tábora v Hornom Rakúsku – Mauthausenu. Prežil pri Melku letecký útok Spojencov na konvoj väzňov aj nesmierne útrapy, po vojne sa zapojil do obnovy systému bankovníctva. Stal sa členom Dočasnej správy SNB. Roku 1946 mu udelili Rad SNP I. triedy.

Inšpirovaná Povstaním

Viera Markovičová-Záturrecká pokračovala v úspešnej literárnej činnosti. Prežitie roky začala umelecky stvárňovať v prózach, ktoré postupne publikovala v rôz-

„Nie omyl, únik to bol, únik na smrť uštvaneho človeka pred hrôzou, pred vyzvánianím vo dne v noci, pred špiclovaním domovníčky, pred hrôzou z auta, čo zastaví pred domom a vyroja sa z neho tmavé postavy. Pred človekom, ktorý nedočkavo a nenávisťne striehne, kedy sa nepričítne vylakaná žena spolu s deťmi vyprace z bytu, ktorý si on už vymeral pre svoj nábytok. Pred sklamaním z priateľov, ktorí zradili alebo sú zbabelí, pred príšernou podobnosťou s dobou, keď iná polícia zatkla jej muža. Pred zúfalým poznaním, že tolko ľudí trpelo a zahynulo pre nejaký nespĺniteľný sen. Z rezignácie a na protest.“

Spisovateľka Katarína Lazarová v časopise *Kultúrny život* pri 10. výročí tragickej smrti svojej priateľky Viery Markovičovej-Záturreckej.

Kniha Viery Markovičovej-Záturreckej *Vlastná podobizeň*, výber z literárneho diela, Slovenský spisovateľ 1958.

Ako sa formoval antifašistický blok II

(Dokončenie zo str. 1)

Zároveň upozornil, že sovietske velenie, ktoré dostalo plán VÚ i čs. žiadosť o uvedenie časového termínu zasadenia povstaleckej akcie do operačného plánu ČA, ju vyhodnotilo ako vyzvedanie strategických zámerov.

V čom zlyhali prípravy Povstania

Za hlavnú príčinu nedostatočného stavu príprav Východoslovenskej armády na ozbrojené vystúpenie v lete 1944 možno považovať nejednoznačný postoj SNR v určení veliteľa týchto vojsk (gen. Augustín Malár verzus plk. Viliam Talský), tiež nepochopiteľne dlhú váhavosť

Nemecký Panzerzug 61 bol nasadený aj na východe Slovenska.

Zdržanie styčného dôstojníka v Moskve

Ján Golian 2. augusta 1944 poveril npor. Jána Koreckého (z letiska tri Duby odletel so stot. Ludovítom Kozom) plnením

teľským úradom z bližšie neurčených dôvodov.

Hlboké znepokojenie Benešovej exilovej vlády z utajovania delegácie zo Slovenska sovietskymi úradmi a skryté po-

Nemeckí vojaci v Karpatoch, august 1944.

MNO v exile rozhodnúť, koho poveria touto funkciou, zároveň vojenské subordinačné čakanie pplk. gšt. Jána Goliana na rozhodnutie londýnskeho vedenia a jeho pretrvávajúcu dôveru k Malárovi, ako aj kategorický nesúhlas čs. vlády vojensky využiť služby gen. Čatloša.

Premietlo sa to do nedotiahnutých vojenských príprav vo Východoslovenskej armáde. A tak VÚ z objektívnych i subjektívnych príčin nedoceniť jej úlohu v SNP. V zásade sa sústredilo iba na zápoľnú armádu.

Povstanie malo podľa plánu vypuknúť v deň, keď červenoarmejci oslobodia Krakov, čo Golian odhadoval na 20. január 1945. Tento termín v podstate korešponduje s časovým údajom Čatlošovho prevratového plánu, aj so skutočným priebehom operácií ČA v Poľsku.

úlohy styčného dôstojníka pri Čs. vojenskej misii v Moskve (ČSVM). Mal informovať sovietske velenie o vojenskej situácii na Slovensku po taktickej, materiálnej, personálnej a morálnej stránke. A tiež vysvetliť plán Povstania a požiadať Sovietov o leteckú materiálnu pomoc.

Lietadlo zo Sliacha odletelo bez oficiálnej delegácie SNR. Preto Karol Šmidke a pplk. Mikuláš Ferjenčík na odlet z letiska Mokrad' využili lietadlo od Čatloša a priniesli do Moskvy jeho plán. Skomplikovalo to rokovanie so sovietskymi kompetentnými orgánmi. Tie nakoncom umožnili Koreckého skupine skontaktovať sa s náčelníkom ČSVM Heliodorom Píkom, zatiaľ čo delegáciu SNR a VÚ vyše troch týždňov dôsledne utajovali pred čs. vojenským a diplomatickým zastupi-

dozrenia voči ilegálnej SNR so spolupráce s prominentným exponentom režimu – gen. Čatlošom – sa rozptýlila až návšteva sídla ČSVM trojice slovenských dôstojníkov – pplk. Mikuláš Ferjenčíka, plk. Mikuláša Lisického (pilot lietadla) a npor. Viliama Gábríša (navigátor) – aby pravdivo informovala Píku o úlohe Koreckého skupiny i tandeme Šmidke – Ferjenčík.

Prečo boli Sovieti opatrní

Sovieti mali na opatrný postoj dôvody. Na jednej strane prišlo Čatlošovo memorandum, neoficiálna ponuka exponenta ľudáckej vlády na spoločnú vojenskú akciu so ZSSR, ktorá predpokladala zachovanie slovenského štátu. To sovietska strana odmietla s tvrdením, že „nemá tendencie rokovať s našimi quislingami“, čo bolo v súlade s postojmi londýnskej čs. vlády.

Na strane druhej tu bol plán Povstania z dielne VÚ, ktorý neobsahoval takticko-operačné rozpracovanie prechodu Východoslovenskej armády na stranu ČA. To sovietske velenie vyhodnotilo tak, že toto zoskupenie vojsk nedosiahlo stav skutočnej bojovej pohotovosti na ozbrojené vystúpenie. Malo teda pri spracovaní často protichodných čs. návrhov dostatok racionálnych dôvodov, aby neriskovalo prezradenie plánu strategických operácií ČA.

Pre najvyšších vojenských a politických činiteľov ZSSR

zostal projekt VÚ v podstate až do vyhlásenia Povstania viacmenej nerealistický. Zrejme najbližšie k historicky objektívnej pravde bude konštatovanie známeho historika Jozefa Jablonického: „Smerodajným pre sovietskych činiteľov nebol plán, ale až skutočnosť, ktorá vznikla Povstaním.“

Rozhodol spoločný cieľ...

Najvyššie sovietske vojenské a politické orgány, vrátane NKVD, boli o príprave SNP priebežne informované, no z hľadiska metodiky a zásad plánovania útočných operácií nie včas a na žiaducej odbornej úrovni. Faktom zostáva, že veľmi dlho skúmali cieľe i charakter SNP a nedôverovali čs. oficiálnym predstaviteľom. Hoci nechceli svojou vojenskou materiálnou pomocou prispieť k uskutočneniu politických cieľov Povstania, samotné SNP ich presvedčilo, aby si reálne uvedomili, aké možnosti sa im ponúkali na Slovensku.

Po vypuknutí SNP sovietska strana prerušila zdržanlivé mlčanie, preklenula nedôveru k plánu VÚ a zohľadnila jeho nosné racionálne jadro s jestvujúcou strategickou situáciou na sovietsko-nemeckom fronte. Konkrétne formy pomoci napokon ovplyvňoval spoločný spojenecký cieľ – poraziť nacistické Nemecko a oslobodiť Československo.

...poraziť Nemecko

Benešova exilová vláda si začiatkom roku 1944 uvedomovala svoju úplnú materiálno-technickú, personálnu a vojensko-operačnú závislosť na Moskve. A tak sa aj otázky spojeneckej leteckej materiálnej pomoci stávajú prostriedkom realizácie sovietskych vojenských cieľov na území ČSR. Potvrdili to všetky čs.-sovietske stretnutia od roku 1943, ako aj obnovené čs.-britské a čs.-americké spravodajské rokovania. Západní spojenci rešpektovali operačnú sféru vplyvu ZSSR, a preto každú dodávku materiálu viazali na sovietsky súhlas.

Zlyhalo však úsilie gen. Píku, aby moskovské vedenie KSC prostredníctvom Ústredného štábu partizánskeho hnutia v Kyjeve presadilo, že sa všetky sovietske partizánske skupiny vysadené na Slovensku podriadia povstaleckému veleniu. To potom spôsobovalo značné problémy.

(Dokončenie z č. 22, krátené a medzititulky red. Bojovníka)

Vykládanie zásob z lietadiel.

Slovenský žandár sleduje príchod nemeckých vojsk na východné Slovensko.

Ferdinand Čatloš, bývalý generál Slovenského štátu, vypovedá v procese proti Jozefovi Tisovi, 14. január 1947.

V Kremničke opäť s mládežou

Jana Borgulová, publicistka a múzejníčka

Dva roky sa vinou pandémie konala pietna spomienka pri Pamätníku obetiam fašizmu v Kremničke iba v komornej atmosfére, len za účasti delegácie členov predsedníctva ObIV SZPB v Banskej Bystrici. Osmeho novembra dostalo toto podujatie konečne svoju pôvodnú podobu, boli prítomní aj pracovníci Múzea SNP, žiaci viacerých bansko-bystrických škôl a predseda zväzu Pavol Sečkář.

Nepochybne návšteva tohto pietneho miesta zanechá v ich myšliach stopu, na ktorú môžu neskôr nadväzovať. Veď sa aj aktívne zapojili do diania – študentka Gymnázia M. Kováča Natália Wilimová s citom predniesla báseň Zlaty Solivajsovej *Kremnička*, mladí ľudia na konci obradu položili zapálené sviečky alebo kamienky na vyznačených miestach hrobov.

Minulosť prepojená s prítomnosťou

Magickosť miesta tragických udalostí po potlačení SNP, kde na následky fašistických represálií zahynulo 747 mužov, žien a detí, nemôže nechať nikoho ľahostajným.

Hoci sme si pripomínali udalosti spred 78 rokov, nedalo sa nereagovať na aktuálne dianie vo svete, žiaľ, poznačené vojnovými udalosťami na Ukra-

jine, ako aj na situáciu na Slovensku. To sa premietlo do textu vyhlásenia, ktoré účastníci potleskom prijali.

Zmysel má iba mier

Vyzývame v ňom najvyšších predstaviteľov nášho štátu i širokú verejnosť, aby „aktívne podporovali všetky aktivity zamerané k potlačaniu prejavov neofašizmu, neonacizmu, xenofóbie, netolerancie, extrémizmu, antisemitizmu, terorizmu, skresľovaniu a prekrúcania historických faktov. Zvýšené napätie v spoločnosti ukazuje, že sa to celkom nedarí, preto je aj úlohou SZPB svojou činnosťou prispievať k zmierneniu polarizácie prezentovaním pozitívnych príkladov z radov svojich členov a ich

Mladí ľudia zohrali pri spomienke v Kremničke aktívnu úlohu.

foto: Stefan Horváth

smerovania najmä k mladej generácii... Ukážme svojimi činmi a postojmi, že budúcnosť ľudstva má zmysel iba v mierovom súžití všetkých ľudí dobrej vôle!“

Po skončení podujatia členovia oblastného výboru pokračo-

vali v Múzeu SNP rokovaním v pléne, kde sa okrem zhodnotenia svojej činnosti zamerali na konanie výročných členských schôdzí, ktoré predchádzajú oblastnej konferencii a 18. zjazdu SZPB v budúcom roku.

Oslobodzovanie v okolí Trenčína

Soňa Pinková, tajomníčka Oblastného výboru SZPB Prievidza

ObIV SZPB v Prievidzi usporiadal 15. októbra spomienkovú akciu na oslobodzovanie v okolí Trenčína. Naša prvá zastávka bola v Bánovciach nad Bebravou, kde sme navštívili Múzeum Partizánskej brigády Jána Žižku, o ktorej činnosti nám

porozprával predseda ObIV SZPB v Trenčíne Ján Holička. Výstava je venovaná protifašistickému odboju, Slovenskému národnému povstaniu, fašistickým represáliám, masovým hrobom, vypáleným obciam.

V Trenčíne nás čakal predseda tamjšej ZO č. 1 Miroslav Ondráš, ktorý nás priviedol k pamätníku na Brezine, kde

sme spoločne položili veniec. Pôvodný Pamätník umučených sa nachádza v Dušovej doline v Lesoparku Brezina.

Kde pôsobil Gabčík

Je venovaný 69 obetiam fašizmu, ktoré na týchto miestach v období od októbra 1944 do apríla 1945, popravili Nemci. Pamätník, dnes známy ako „Memento“, odhalili v roku 1946. Z nájdených tiel

sa podarilo identifikovať 43 obetí. Časť z nich bola pochovaná vo svojich domovoch, ostatní na Cintoríne hrdinov na Brezine v blízkosti Čerešňového sadu.

V Čerešňovom sade bol vybudovaný nový pamätník, ktorý je od roku 1970 miestom konania pietnych spomienok k nešťastným udalostiam. M. Ondráš nás prevádzal aj na Skalku, kde pôsobil Jozef Gabčík. Nachádzajú sa tu informačné tabule, ktoré slávnostne odhalili (kluby vojenských výsadkárov) na Skalke spolu s pamätnou tabuľou Jozefa Gabčíka.

Partizán v Tepliciach

Poslednou našou zastávkou boli Trenčianske Teplice, kde sme položili veniec k pamätníku padlých v SNP. Je to socha partizána umiestneného na podstavci s mramorovými doskami. 2. a 3. septembra 1944 počas bojov v Trenčianskych Tepliciach padlo 8 partizánov a 20 civilistov.

Na spomienkovej akcii sa zúčastnili členovia zo ZO Prievidza, HBP a. s. Prievidza, Malinovej, Bojníc, Lehoty pod Vtáčnikom, Partizánske, Žabokreky nad Nitrou a Dolné Vestenice.

Účastníci spomienkovej akcie v Trenčíne a okolí.

foto: autorka

Sloboda prišla z východu

Ján Kochan, predseda ZO SZPB gen. Viesta, Revúca

V polovici októbra sme sa vybrali na návštevu miest, ktoré súvisia s oslobodzovaním Slovenska. Horský prechod Dukla je spojený s jedným našim členom. Jeho otec – Janko Levický – v období 2. svetovej vojny prešiel na stranu Červenej armády. Absolvoval výcvik v Jefremove a kráčal so spolubojovníkmi k bráne našej vlasti od Krosna k Dukle.

Tam sa zúčastnil na bojoch pri vstupe na naše územie. Nerád rozprával o tom obdo-

bi. Boli to ťažké chvíle, každou sekundou hrozilo, že príde o život, ale ho hnala túž-

ba vstúpiť ako osloboditeľ na územie svojej vlasti. Tam, odkiaľ prichádzala sloboda, sme boli aj my.

Začali sme na Dukle...

Svoju púť sme začali na cintoríne pri pamätníku na Dukle v blízkosti štátnych hraníc s Poľskom. Tu sme položili venček a vzdali hold tisíc-

kam padlým, ktorí sú pochovaní v hromadných hroboch. S pietnou úctou sme si prezreli miesta, na ktorých sa odohrala druhá najväčšia horská bitka 2. svetovej vojny. Na hrdinské činy padlých nikdy nezabudneme, nakoľko svojou krvou vydobyli slobodu našej vlasti.

Pri prechode mestom Svidník sme nemohli nezastať pri pamätníku – soche generála Svobodu, kde sme tiež položili malý venček a v pietnej spo-

mienka postáli malú chvíľu. Svoju púť sme ukončili na vojnovom cintoríne Červenej armády vo Svidníku.

...a skončili v Tokajiku

V hrobch je pochovaných vyše 9000 sovietskych vojakov, ktorí zahynuli v priebehu Karpatsko-duklianskej operácie a pri bojoch o severovýchodné Slovensko. Aj tu sme položili venček a minútu ticha sme si uctili ich pamiatku. Pri každej zastávke som našim členom stručne vysvetlil, s čím toto historické miesto súvisí.

Poslednou zastávkou bola obec Tokajík na severovýchode Slovenska, v ktorej 19. novembra 1944 fašisti zavraždili 32 nevinných mužov obce a obec neskôr vypálili. Pozreli sme si film s rozprávaním dvoch zachránivších sa mužov a vypočuli rozprávanie starostky Jany Medvecovej.

Členovia SZPB z Revúcej na Dukle.

foto: autor

Odbojárska vatra na Švábe

Miroslav Lukáč, historik, Múzeum Andreja Sládkoviča v Krupine

Mesto Krupina v spolupráci s miestnou ZO SZPB pravidelne organizuje popri pietnych aktoch kladenia vencov aj Odbojársku vatra na Švábe. Tento rok už po siedmy krát.

Podujatie sa uskutočnilo pri príležitosti 78. výročia SNP približne na výročie príchodu príslušníkov Partizánskeho zväzku Alexandra Nevského (28. septembra) do priestoru osady Šváb.

O význame SNP

Oficiálna slávnostná časť sa začala položením vencov k pamätníku za účasti zástupcu vojnovopamiatkového oddelenia ruskej ambasády Alexeja Evplova, primátora mesta Radoslava Vazana a prednostky okresného úradu Eriky Turanovej. Nechýbali zástupcovia ZO Krupina

SZPB Štefan Matejkin a Ján Kašica, tajomník OblV SZPB vo Zvolene a zástupca Únie vojnových veteránov pplk. v. z. Branislav Krajč. Po zapálení vatra a príhovore Štefana Matejkina s historickým exkurzom o význame SNP vystúpil autor tohto článku.

Športové zápolenie detí

Potom súťažili štvorčlenné družstvá z krupinských ZŠ a SŠ a zo ZŠ s MŠ v Bzovíku a Dobrej Nivy. Okrem kvízu o 2. sv. vojne a SNP, žiaci a študenti strelali zo vzduchovky, zúčastnili sa na zdravotníckej príprave a hádzali granátom. Na prvom mieste sa umiestnili študenti Gymnázia Andreja Sládkoviča v Krupine (získali 35,5 bodov) pred žiakmi zo ZŠ s MŠ Juraja Slávika Neresníckého z Dobrej Nivy (35 b) a ZŠ Eleny Maróthy-Šoltésovej v Krupine (34 b). Ďalšie tri miesta a diplom za účasť získali ZŠ Jozefa Cíge-

Odbojárska vatra sa už tradične rozohorela na Švábe pri Krupine.

foto: autor

ra Hronského (33,5 b), ZŠ s MŠ Bzovík (30,5 b) a Stredná odborná škola obchodu a služieb v Krupine (25,5 b).

Pohostenie a organizáciu pre účastníkov a hostí z Krupiny, Dobrej Nivy, Pliešoviec a z Detvy (viacerých členov SZPB) zabezpečilo MsÚ v Krupine. Pomôcky, do-

zor a hodnotenie pri jednotlivých stanovištiach realizovali zástupcovia ZŠ JCH (Michal Kilik – hod granátom), ZŠ EMŠ (Patrik Botló – strelba na terč, Oľga Búryová – zdravotná príprava s asistenciou Blanky Hrončekovej z mestskej knižnice) a historický kvíz historik z múzea.

O fašizme minulom i súčasnom

Artur Bekmatov

Výsadok sovietskych partizánov nad Nitrou si aj tento rok turistickým výstupom pripomenuli desiatky ľudí z nitrianskeho regiónu. Ani na 8. ročníku nechýbali ukážky zbraní a uniforiem, chutné občerstvenie, dobrá nálada, no v prvom rade odhodlanie vzdorovať prekrúcaniu histórie a ochraňovať antifašistický odkaz Červenej armády.

Antifašistický výstup na Zobor sa každoročne koná na prelome septembra a októbra ako pripomenka výsadku štrnástich sovietskych partizánov. Ich úlohou bolo založenie partizánskeho hnutia v lesoch pohoria Tribeč.

Založili partizánske hnutie na Tribeči

Napriek tomu, že samotný výsadok sprevádzali kompliká-

cie a partizáni museli zoskočiť nad Zoborskými vrchmi, ich misia bola úspešná. Už o mesiac sa partizánske hnutie rozrástlo na 500 členov a do zimy tu operovala už tisícka príslušníkov Nitrianskej partizánskej brigády. Tú tvorili štyri oddiely: Plameň, Zaružný, Medzinárodný oddiel a Národný pomstiteľ so štábom v dedinke Zlatno.

To už mali partizáni za sebou viacero ozbrojených akcií – útok na žandársku stanicu v Oponiciach či výbuch vojenského vlaku medzi Kamanovou a Dvoranmi nad Nitrou. No pred sebou ešte krutú zimu a ďalšie tri mesiace bojov, kým prišli osloboditelia.

Varovanie mladej Pavičiarky

Účastníkom výstupu sa po zostupe zo Zobora na jeho „predvrchol“ Pyramída v krátkych vystúpeniach prihovorili zástupcovia viacerých organizá-

cií, ktoré sa na príprave podujatia podieľajú.

Za Spoločnosť Ladislava Novomeského to bola mladá spisovateľka Lenka Želonková, za miestne kluby vojenskej histórie Miloš Kútny a za Front Pavičovej mládeže Alexandra Agan-

Celkový pohľad na účastníkov výstupu na Zobor.

foto: autor

begovičová. Tá v príhovore upozornila na fakt, že fašizmus je v našej spoločnosti prítomný stále. Terč nenávisti a neznášanlivosti sa môže meniť, no ich intenzita a bezohľadnosť

zostávajú rovnako obľudné. Bohužiaľ, udalosti v centre Bratislavy o niekoľko dní jej slová naplnili do bodky.

Pravicovému extrémizmu čelíme aj dnes

System, v ktorom sa ekonomické a sociálne rozdiely medzi ľuďmi neustále prehľbujú,

mu a jeho reprezentantom, alebo môže byť zneužitý na útoky voči rôznym menšinám. Presne tak ako v minulosti, keď sa terčom nenávisti stali celé národy, odborári, ľavičiar, sexuálne menšiny či dokonca zdravotne handicapovaní ľudia.

Z tohto dôvodu je nevyhnutné aj mladú generáciu viesť k hod-

notám humanizmu, tolerancie a antifašizmu. A to nielen výchovno-vzdelávacím spôsobom, ale aj voľnočasovými aktivitami ako sú turistické pochody, zážitkové prednášky či ukážky bojov.

Napriek zmenám sme to zvládli

Jana Borgulová

Najvýznamnejším cyklickým podujatím oblasťnej organizácie SZPB v Banskej Bystrici býva Stretnutie generácií na Kališti. Tohto roku sa uskutočnil jeho 16. ročník za zmenených podmienok. Múzeum SNP ako hlavný z viacerých usporiadateľov už patrí pod ministerstvo obrany, s čím sa obmenilo personálne obsadenie zabezpečenia.

Organizátori Stretnutí generácií pred pomníkom padlých v 1. a 2. svetovej vojne v Ľubietovej.

foto: autorka

Vyššie tisícová návštevnosť si stále vyžaduje okrem množstva financií aj drobnú neviditeľnú organizačnú prácu, samozrejme, bez nároku na odmenu. Obetavým členom rozličných prípravných komisií z radov SZPB sa zvyčajne venuje vyhodnotenie podujatia na zaujímavých miestach regiónu ako poďakovanie za vynaložený čas i energiu. Tohto roku sa konalo 5. októbra v Ľubietovej.

Bývalé kráľovské mesto s významnou baníckou tradíciou viacerých prekvapilo svojim upraveným a rozľahlým námestím, kde dominuje historická budova radnice – obecného úradu s múzeom, parková úprava s množstvom pomníkov. Účastníci podujatia sa poklonili pamiatke obetiam oboch svetových vojen a štyrom partizánom popraveným počas SNP. Ocenili aj informačnú tabuľu ZO SZPB, ktorá prezentuje svoju históriu i súčasnosť. Potom na ranči Čelienec predseda OblV Ján Pacek zhodnotil priebeh tohtoročného Stretnutia generácií. Hoci v príprave panovala istá nervozita zo zmien, ako aj politickej atmosféry, podujatie si zachovalo svoju úroveň v oficiálnej i kultúrno-oddychovej časti.

Do veľkej miery spokojnosť účastníkov dala nádej, že aj budúci ročník poskytne návštevníkom dôstojný priestor pre uctenie si pamiatky obetiam fašizmu a ukáže silu členskej základne SZPB.

Deň obetí Dukly

Časť účastníkov pripomenky Karpatsko-duklianskej operácie.

foto: autorka

Anna Zabloudilová, ZO SZPB Strážske

Oblasťný výbor SZPB Michalovce usporiadal 6. októbra zájazd na Duklu, na ktorom sa zúčastnili aj členovia našej základnej organizácie. Touto formou sme si pripomenuli 78. výročie Karpatsko-dukelskej operácie, a to nielen na samotnej Dukle, ale aj v neďalekom Svidníku pri pamätníku sovietskej armády.

Ten sa nachádza v tesnej blízkos-

ti areálu Múzejného oddelenia Vojenského historického múzea vo Svidníku. Napokon naša cesta viedla aj k soche armádneho generála Ludvíka Svobodu.

Pripomenuli sme historické udalosti, ktoré sa môžu kedykoľvek zopakovať, treba sa zamyslieť nad vlastnými dejinami a je našou povinnosťou upozorňovať na zlo, ktoré si nevieme ani predstaviť, prajeme si mier na celom svete.

• **Báhoň:** Milan Bušo 84, Anna Bušová 79, Jolana Marcišová 72 a František Neščák 69 rokov.
 • **Banská Bystrica:** Branislav Chlebo 45, Jana Pričov 75, Elena Dzurianiková 82, Anna Strmeňová 91, Marta Jagošová 86, Anna Vavříková 82 a Milan Cienik ml. 40 rokov.
 • **Banská Štiavnica:** Mária Štangová 91, Anna Hanusová 91 rokov, Pavol Adámy 81 rokov, Jozef Chlpán 81 rokov, Jarmila Simonidesová 72, Ľubomír Krno 70, Remeňová Mária 70, Peter Burian 70, Pavel Ba-

čík 60, Pavol Santoris 61, Igor Truban 61 a Simona Gulaková 31 rokov.
 • **Bernolákovo:** Ján Jarábek 70, Martina Jánošíková 45, Alžbeta Zednikovičová 82, RNDr. Beatrice Martinovičová 65 a Helena Zlochová 80 rokov.
 • **Bratislava:** Samuel Baran 97, Ing. Mária Kubiňová 65, Ondrej Belko 92 a MUDr. Ida Pobišová 64 rokov.
 • **Bratislava – Petržalka:** plk. v.v. Doc. PhDr. Vratislav Mojš, CSc. 84 rokov.
 • **Čaňa:** Margita Bittová 90

a Anna Čigašová 70 rokov.
 • **Cinobaňa:** Mgr. Jolana Ďurišková 81 rokov.
 • **Dobšiná:** Irena Gallová 80, Miloš Hutník 70, Maria Žifčáková 85 a Jozef Fundja 70 rokov.
 • **Gemerská Polhora:** Ľubomír Galajda 35, Ján Franko 70, Júlia Dovalová 75, Ján Cirbus 79, Ján Šafár 80, Ondrej Hajdučko 80 a Olga Štrbová 82 rokov.
 • **Hel'pa:** Rudolf Riapoš 80 rokov.
 • **Hnúšťa:** Jolana Trnavská 83 a Mária Pupalová 83 rokov.
 • **Hostie:** Ing. arch. Jozef Kábik 70 rokov.
 • **Hunkovce:** Mikuláš Žizák 69 rokov.
 • **Jasenie:** Mgr. Ľubica Martinová 70 rokov.
 • **Košice:** mjr. Mirko Liba 70, Mikuláš Legdan 75, Michal Beňák 96, Iveta Schmidtová 60, Marcel Kotulič 25, Miroslav Šmidt 82 a Imrich Piroško 45 rokov.
 • **Košické Oľšany:** František Eged 90 rokov.
 • **Kružľová:** Zuzana Šupšáková 86 rokov.
 • **Lipany:** Katarína Hubová 75 a Margita Žažová 70 rokov.
 • **Liptovský Mikuláš:** Doc. PhDr. Jozef Matis 70 rokov.
 • **Ľubietová:** Anna Majerová 70 rokov.
 • **Lučenec:** Irena Stanková 92, Mária Figová 75 a Pavol Vančo 100 rokov.
 • **Martin:** Dušan Floriš 75 a Mária Krištofová 75 rokov.
 • **Medzibrod:** Eva Plachá 70 rokov.
 • **Miezgovce:** Blažena Čížová 75 rokov.
 • **Ostrý Grúň:** Ján Michalov 82 rokov.
 • **Poltár:** Anna Ivaničová 60, Pavel Sihelský 60, Anna Repková 60 a B.c. Pavol Kinderaj 65 rokov.

• **Prašík:** Peter Obuch 65 rokov.
 • **Prievidza:** Zdenka Machalická 87 a Emília Čmelová 80 rokov.
 • **Rimavská Sobota:** Mgr. Dáša Laššáková 55 rokov.
 • **Selce:** Oľga Šemšelová 90 rokov.
 • **Špania Dolina:** Ferdinand Bičan 83, Júlia Bullová 83, Ján Ries 82, Karel Zemek 82, Liliána Bičanová 80 a Dušan lamper 80 rokov.
 • **Strážske:** Michal Kočerha 70 a Milan Komárik 50 rokov.
 • **Sučany:** Ema Buliaková 86, Ivan Baláž 50, Vlasta Sušienková 88 a Valéria Tučeková 50 rokov.
 • **Svidník:** Anna Maňková 82, Mikuláš Kantor 88, Jozef Kušnir 55, Dušan Sagan 70, Mária Goldirová 70, Helena Jadvišová 81 a Ján Holodňák 59 rokov.
 • **Tlmače:** Ružena Kosorínová 75 rokov.
 • **Tomášovce:** Ján Cífer 82 rokov.
 • **Trenčín:** Júlia Munková 92 rokov.
 • **Uderiná:** Boris Baník 45 a Ján Maďar 80 rokov.

• **Veľké Teriakovce:** Karol Kučera 91 rokov.
 • **Žiar nad Hronom:** Edita Škriniarová 70, Ján Karvaš 75, Milan Sklenka 75 a Ján Trebula 86 rokov.
 • **Zvolen:** Ing. Ján Maďar 75 rokov.
 • **Zvolenská Slatina:** Viera Kubáčková 71, Mária Kulichová 83, Milota Pohanková 72 a Mária Veličová 75 rokov.

Jubilantom srdečne blahoželáme.

Obetavý podporovateľ SZPB

(Dokončenie zo str. 3)

Nejde pritom o prvú akciu, pri ktorej sa Stanislav Obický osobne angažoval v prospech SZPB. Už minulý rok výrazne pomohol pri organizovaní osláv SNP v obci Petrovce, kde sa aj stretol s predsedom SZPB Pavlom Sečkárom. Jeho názory a postoje sú tak veľmi blízke hodnotám, ktoré háji SZPB.

V najnovšej iniciatíve SZPB na podporu pamiatky na sovietskych vojnových veteránov vidí najmä poslanstvo mieru: „Musíme spolu hovoriť, lebo kde zlyhávajú politici a diplomati, tam nastáva konflikt.“ Podľa neho treba okamžite nastoliť mier. Verí, že každý konflikt sa dá mierovo urovnať. Aj preto musíme hovoriť o hrôzach a zle, ktoré prežili veteráni 2. sv. vojny, aby sme pochopili, že vojna nie je pre ľudí, ale len pre tých, čo na nej bohatnú.

Honorárny konzul Ukrajiny na Slovensku Stanislav Obický s redaktormi Bojovníka Jánom Rohárom a Martinom Krnom pred bránou do užhorodského zámku.

Navždy sme sa rozlúčili

- **Bacúch:** s 93-ročnou Máriou Pravotiakovou
- **Banská Štiavnica:** so 66-ročným pplk. Ing. Vladimírom Kortilom
- **Medzilaborce:** so 76-ročným Mirkom Kaliňákom
- **Rimavská Sobota:** s 81-ročnou Darinou Mišurákovou.

Česť ich nehynúcej pamiatke!

Za Pavlom Mlynarčíkom

Anna Zabloudilová, predsedníčka ZO SZPB Strážske

Dňa 10. októbra sme sa rozlúčili s členom ZO SZPB Strážske Pavlom Mlynarčíkom. Odišiel ako si to osud prial vo veku 88 rokov.

Pavol pochádzal z rodiny, ktorej otcom bol priamy účastník odboja. Venoval sa dejinám, takým ako v skutočnosti boli, nie ktoré si poniektorí prispôbovali podľa svojich potrieb. Miloval prírodu, v ktorej svoj voľný čas trávil v našom okolí. Bol odmenený rôznymi oceneniami a medailami, ktoré si veľmi vážil. V našich spomienkach ostáva naďalej s nami a bude nám chýbať.

Česť jeho pamiatke.

„Neznámy“ tábor

Braňo Ondruš

Pod názvom *Baráky u Svatobořic*. Pohľad do dejín 1914–1950 sa v októbri uskutočnila putovná výstava študentov múzeológie Filozofickej fakulty Masarykovej univerzity v Brne. Autori takto predstavili históriu tábora, ktorý vznikol ešte v časoch prvej svetovej vojny. Negatívne sa však do českých dejín zapísal počas tej nasledujúcej.

Noviny Naše Pravda priblížili informácie o výstave v Brne, kde si mohli návštevníci pozrieť nielen fotografie s informáciami na paneloch, ale aj dobové predmety vo vitrínach.

Najskôr utečenci...

Tábor vznikol už na začiatku prvej svetovej vojny poskytol ubytovanie utečencom z Halliča a Bukoviny. Po nej v ňom mesto Brno prevádzkovalo starobinec a chudobinec a karanténu

stanciu pre vystaňovalcov z územia Slovenska. Od roku 1935 tam umiestnili žandársku stanicu a školu.

Na jeseň 1938 v ňom našli prechodný domov utečenci zo zahraničia českého pohraničia, ale aj utečenci z Rakúska, ktorí odtiaľ museli odísť po jeho anšluse k nacistickému Nemecku. Najtragickejšia kapitola v dejinách „barákov pri Svatobořiciach“ sa však začala písať po atentáte na Reinharda Heydricha.

Dr. Kux približuje históriu tábora najmä ľuďom, ktorí nezabúdajú na hrôzy 2. sv. vojny.

foto: Naše Pravda

...potom „nepriatelja Ríše“

Z utečeneckého sa stal tábor internačný, do ktorého Nemci

umiestnili príbuzných českých vojakov, ktorí sa pripojili k zahraničným armádam na Západe

i na Východe. Okrem iných sa tu ocitli rodinní príslušníci Ludvíka Svobodu, Karla Klapálka, brat výsadkára Jána Kubiša Karel, sochár Otakar Španiel či spisovateľka Marie Pujmanová. Nezanedbateľnú časť obyvateľov tábora tvorili Židia a zachytení slovenskí partizáni.

Celkovo táborom počas vojny prešlo 3500 ľudí. Po nej v ňom internovali zajatých Nemcov a českých kolaborantov, krátko tam prevádzkovali nemeckí starobinec a na konci 40. rokov v ňom poskytl dočasné ubytovanie komunistickým utečencom z Grécka.

V roku 1950 tábor vládou zrušili a niektoré budovy sa využívali na rôzne iné účely. Po roku 1989 sa zaujímal ako jeden z mála o tábor len spisovateľ Jan Kux, ktorého zásluhou v tábore funguje od roku 2017 múzeum a Pamätník.

Spoločne v odboji

Juraj Drotár, podpredseda ÚR SZPB

ČSBS – Sdružení domácího odboje a partizánů – Historická skupina 1. čs. partizánske brigády Jana Žižky pripravila 15. októbra 2022 vo Vsetíne stretnutie partizánov, členov domáceho odboja, pamätníkov a členov HS 1. čs.pb. Jána Žižky.

Na stretnutí sa zúčastnili účastníci odboja, pamätníci a členovia HS 1. čs. pb. Jana Žižky z Brna, Vsetínska, Valašska a iných regiónov Moravy. Delegáciu SZPB viedol podpredseda ÚR Juraj Drotár, v ktorej boli členovia vý-

boru ZO Sklabiňa pod vedením predsedu ZO.

Spomienkové stretnutie sa nieslo v priateľskom prostredí ku ktorému prispeli vystúpenia vedúcich delegácií, účastníkov, pamätníkov odboja a pozostalých, ktorí okrem spolupráce na zachovávaní pamäti boja za národnú slobodu, spomínali aj na činnosť 1. čs. pb. Jana Žižky, ako jedinej partizánskej brigády na Morave a jej pôsobenie na Morave po prechode v októbri 1944 zo Slovenska.

V záverečnom vystúpení predsedu HS 1. čs. pb. Jána Žižky pplk. v.z. Karla Vaculíka a v prijatom uznesení bolo vyjadrenie na zachovanie pamäti odboja proti fašizmu, zachovať pravidelné stretnutia vo Vsetíne.

Účastníci stretnutia vo Vsetíne 15. októbra 2022.

foto: OV ČSBS Vsetín

Umelci nášho zväzu bilancovali

(Dokončenie zo str. 1)

Taktiež viacero podujatí k 75. výročiu SNP, vrátane výstavy v Slovenskom inštitúte v Prahe pod záštitou vtedajšieho veľvyslanca Petra Weissa, v Bratislave prehľad diel jubilujúcich výtvarníkov Vincenta Hložníka, Oresta Dubaya a Ladislava Snopeka venovaných Povstaniu. Takisto v Dvorane MK SR prebiehala veľká výstava k 75. výročiu oslobodenia Slovenska.

Po skončení núdzového covidového stavu si členovia klubu pripomenuli 100. výročie narodenia talentovaného maliara Janka Nováka, ktorý zomrel počas SNP na Martinských holiach. Nedávno usporiadali z iniciatívy predsedu OblV SZPB Martina Krnu v spolupráci s Maticou slovenskou v Zrkadlovej sieni Primaciálneho paláca v Bratislave vydarené matiné *Slavín*, na ktorom

boli in memoriam ocenení viacerí spisovatelia a výtvarníci, ale aj niekoľké žijúce umelkyne, herečky, hudobníci a pracovníci v oblasti kultúry.

Aktivity s medzinárodným dosahom

KUSaH venoval tohto roku osobitnú pozornosť výročiam Vladimíra Clementisa, Vladimíra Mináča a Romana Kaliského. Pod jeho gesciou funguje *Stála expozícia SZPB*, ktorú odborne zabezpečuje Ladislav Skrak vrátane lektorskej činnosti a sprevádzania hostí, žiakov a študentov nielen z hlavného mesta. Na viacerých akciách v Českej republike, najmä v Prahe, zastupoval klub jeho predseda Jozef Leikert. Na podnet jeho členov odovzdal 28. októbra na Pražskom hrade prezident Miloš Zeman štátne vyznamenanie Medailu za statočnosť jednému z 9 študentských činiteľov popravených

nacistami 17. novembra 1939 Markovi Frauirthovi in memoriam (pochádzal zo Slovenska) a Rad T.G. Masaryka 1. tr. in memoriam spisovateľovi Ladislavovi Mňáčkovi.

„Perspektív, či túžob máme do budúcnosti omnoho viac,“ povedal na záver VČS

prof. Leikert. „Veríme, že sa nám väčšinu z nich podarí splniť. Pritom treba povedať, že skoro všetky podujatia robíme bez peňazí alebo s minimálnymi dotáciami z grantov, ktorých nie je veľa, lebo komisie pridelujúce financie nie sú, žiaľ, k činnosti SZPB veľmi naklonené.“

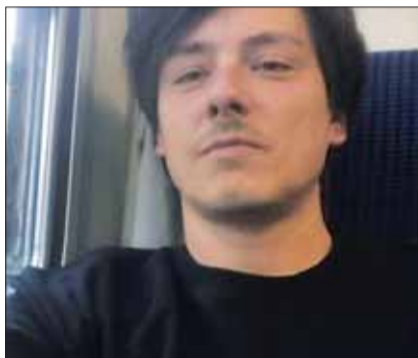

K umelcom v SZPB sa prihovoral predseda zväzu Pavol Sečár.

foto: Martin Krno

Silná mierová iniciatíva

To je aktuálny cieľ bývalého predsedu českej Strany zelených, zástupcu starostu mestskej časti Praha 3 a neskôr viceprimátora Prahy Matěja Stropnického. Mladý politik vždy razil ľavicový program a dnes za prioritu českej politiky považuje presadzovanie spravodlivého a nekapitulantského mieru na Ukrajine. Povedal to pre noviny Naše Pravda.

Matěj Stropnický na snímke z vlastného archívu.

„Vojna celkom jednoznačne neprináša v ukrajinskom konflikte riešenie pre žiadnu zo strán,“ vysvetľuje Stropnický. „Ako ľahko sa môže Pax Americana premeniť na Bellum mundi vidíme s hrôzou na Ukrajine každý deň.“ Požiadavka mieru je preto podľa neho v tejto chvíli „jednoznačne revolučná,“ lebo „umožňuje vyraziť vládnucim elitám moc z rúk“. Hovoriť len o kompenzáciách za zdražovanie je podľa neho nedostatočné.

Stropnický, píšuci najmä do ľavicových alternatívnych médií, nechápe najmä dnešné postoje Strany zelených. „Pre mňa sú jednoznačne vojnovou stranou,“ hovorí ich bývalý šéf. Nerozumie, prečo sa tak veľa ľudí z environmentálneho hnutia diskredituje podporou vojny namiesto mieru. Pritom „v génoch zeleného hnutia bol vždy mier“ a nie náhodou je Greenpeace (Zelený mier) najsilnejšou ekologickou organizáciou na svete. Dôveru v „zelených“ politikov, ktorí podporujú vojnu podľa Stropnického podkopáva i fakt, že „bezuhlíková ekonomika sa touto vojnou tým, ktorí sa o ňu usilovali, vzdialila o svetelné roky.“

(bo)

